

Справа «Філатенко проти Росії» (“Filatenko v. Russia”)

У рішенні, ухваленому 6 грудня 2007 року у справі *«Філатенко проти Росії»*, Суд постановив, що

- було порушено ст. 10 Конвенції.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 1 000 євро як компенсацію моральної шкоди та 1 000 євро на відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявник Олександр Григорович Філатенко є громадянином Росії, народився 1961 року і проживає у м. Кизил (Республіка Тува, Росія). Він працює журналістом у Регіональній державній телерадіокомпанії Туви.

Справа стосується позову про наклеп проти заявника. Предметом цього позову став спосіб озвучення заявником питання, поставленого глядачем одному з кандидатів під час теледебатів у зв'язку з виборами 1999 року.

14 грудня, за чотири дні до загальнодержавних та регіональних виборів 1999 року, регіональна телекомпанія Туви транслювала телешоу «Вибори-1999». У дебатах брали участь представники від різних політичних сил, зокрема кандидати у депутати від партій «Єдинство» та «Отечество». Заявник був ведучим. Від глядачів до нього надходили запитання, написані на клаптиках паперу. Заявник їх озвучував. Одне з питань стосувалося інциденту, пов'язаного з зірванням прапора Республіки Туви з автомобіля, на якому містилася агітація за кандидата від партії «Отечество».

Позов, поданий п'ятьма представниками штабу партії «Єдинство», стосувався манери, в якій заявник озвучив згадане питання. Позивачі наполягали на тому, що заявник поставив ситуацію таким чином, немовби

зірвали та потоптали прапор прихильники партії «Єдінство», представники регіонального штабу цієї організації. Заявник заперечив проти такої інтерпретації його слів. Він сказав, що під час озвучення питання лише зауважив, що інцидент стався біля регіонального штабу цієї партії.

Національний суд, котрий вивчав справу, змушений був вирішувати її, виходячи лише з показів очевидців, оскільки відеозапис програми було втрачено. У суді представники партії «Єдінство», що були присутніми на дебатах, стверджували, що заявник явно натякав на причетність прихильників їхньої партії до згаданого інциденту. Національний суд взяв до уваги їхні покази, відзначивши, що не було підстав «сумніватися в їх об'єктивності». Натомість суд відхилив показання свідків захисту, відзначивши, що вони є ненадійними, адже походять від працівників компанії, колег заявника. Цей суд також не взяв до уваги свідчення незалежного експерта, завданням якого було відстежувати участь ЗМІ у передвиборчій кампанії 1999 року. Експерт підтримав версію заявника стосовно того, як він озвучив питання. Національний суд пояснив, що покази експерта суперечать показам представників означеної партії.

Отож, суд дійшов висновку про те, що саме питання не мало наклепницького характеру, власне, у тій формі, в якій воно було сформульоване глядачем. Натомість спосіб озвучення питання, зокрема супутні коментарі ведучого, мали наклепницький характер. Тому суд визнав заявника винним у вчиненні клеви і зобов'язав його сплатити позивачам 12 500 рублів (приблизно 347 євро) як компенсацію шкоди, якої ті зазнали. Крім того телерадіокомпанію було зобов'язано виголосити спростування у той самий ефірний час, упродовж якого транслювалися теледебати.

Це рішення було підтримане апеляційною інстанцією.

Зміст рішення Суду

Спираючись на ст. 10 Конвенції, заявник стверджував, що його засудження за наклеп порушувало журналістську свободу вираження поглядів та право надавати інформацію.

Сторони погодились стосовно того, що рішення національних судів у справі заявника були втручанням у його свободу вираження поглядів. Також не ставилося під сумнів те, що ці рішення ґрунтувались на законі та відповідали законній цілі захисту репутації людей, що працювали у передвиборчому штабі партії «Єдінство».

Суд нагадав, що будь-які погляди чи інформація, що поширюються у час передвиборчої кампанії, зазвичай, мають розглядатися як частина дебатів з питань громадського значення. А ст. 10 Конвенції передбачає вузькі можливості обмеження таких дебатів. Відтак Суд наголосив, що до журналіста не повинно застосовуватись покарання за те, що він озвучив запитання у специфічний спосіб, за винятком випадків, коли до цього схиляють особливо вагомі причини. Адже покарання журналістів серйозно перешкоджає важливій участі преси у справах загального значення. Суд також окремо відзначив такі обставини як час та обстановка, в якій було озвучено питання: час кількох днів до виборів та контекст прямого ефіру телешоу, спрямованого на заохочення жвавих політичних дискусій. У зв'язку з цим Суд вказав на те, що ці обставини обумовлювали необхідність існування справді вагомих причин для обмеження свободи вираження поглядів учасників програми.

Як свідчать обставини справи, фокус уваги був зосереджений на проблемі розходження показів свідків стосовно того, що насправді і як сказав заявник. Суд дійшов висновку, що суди неоднаково поставилися до показів свідків захисту та обвинувачення.

Суд відзначив, що кілька свідків, які були тим чи іншим чином пов'язані з партією «Єдінство», виходили з того, що слова заявника могли

заподіяти значну шкоду репутації цієї партії. Суд несхвально поставився до того, що покази зазначених свідків не були оцінені на предмет їх надійності. Адже свідчення колег заявника були відхилені саме через ненадійність. Суд також звернув увагу на те, що покази єдиного професійного та незалежного представника ЗМІ були відхилені тільки через те, що вони не узгоджувалися з показами свідків від означеної партії. Тому Суд визнав, що національні суди виявилися неспроможними здійснити належну оцінку фактів та належним чином пояснити свої висновки про те, що висловлювання заявника були наклепницькими.

Суд далі відзначив, що однією з умов визнання втручання у свободу вираження пропорційним до законної цілі захисту репутації інших має бути наявність зв'язку між відповідними висловлюваннями та особами, що звертаються з позовом про наклеп. Однак під час теледебатів не було названо жодної особи з тих, котрі заявили позов. До того ж, ніхто зі свідків не пов'язував висловлювання заявника із кимось з позивачів. Слова п. Філатенка виражали радше його загальне обурення від можливої участі передвиборчого штабу партії «Єдинство» в інциденті з прапором. У справі не існувало жодних доказів, які б дозволяли вважати твердження заявника його особистими нападками на чиюсь репутацію. На думку Суду, така оцінка ситуації підтверджується також і тим, що спочатку позов проти заявника був поданий самою партією як юридичним особою. І лише згодом партію як позивача було замінено членами партії – фізичними особами, оскільки згідно закону лише фізичні особи уповноважені на звернення про компенсацію моральної шкоди

Зрештою Суд вказав, що у нього не виникало сумнівів щодо добрих намірів заявника. Адже під час дебатів п. Філатенко лише поцікавився реакцією учасників передачі на подію, яка викликала значне громадське занепокоєння. Заявник не вчинив жодних гучних заяв. І не слід критикувати його за те, що він не знайшов способу підтвердити описані

факти. Адже умови прямого телеефіру не дають достатньо можливостей для таких верифікацій. У будь-якому разі на передачі був присутнім представник партії «Єдінство», і, власне, його було запрошено відповісти на запитання.

Суд, отож, дійшов висновку про те, що втручання у свободу вираження заявника не було достатньо виправданим і Суд постановив про порушення ст. 10 Конвенції.